

УДК 631.1

JEL Classification: Q13; Q17; Q18

DOI: <https://doi.org/10.32317/2221-1055.202012006>

О. В. ХОДАКІВСЬКА, доктор економічних наук, професор,
член-кореспондент НААН

М. І. ПУГАЧОВ, доктор економічних наук, професор
академік НААН

Н. І. ПАТИКА, доктор економічних наук, доцент

О. Г. ШПИКУЛЯК, доктор економічних наук, професор
член-кореспондент НААН

О. М. МОГИЛЬНИЙ, доктор економічних наук, професор

Л. Д. ТУЛУШ, кандидат економічних наук,
старший науковий співробітник

Вплив COVID-19 на аграрний сектор та продовольчу безпеку держави*

Мета статті – систематизувати чинники впливу карантинних заходів, пов’язаних із COVID-19, на аграрний сектор та продовольчу безпеку держави й оцінити їх соціально-економічні наслідки.

Методика дослідження. За методологічну основу дослідження слугували: системний підхід до вивчення досліджуваних явищ і процесів та діалектичний метод пізнання, які дозволяють комплексно розглянути процеси, пов’язані з впливом пандемії COVID-19 і карантинних обмежувальних заходів на аграрний сектор економіки та продовольчу безпеку країни. При узагальненні теоретичних і методичних аспектів дослідження, систематизації чинників впливу використано прийоми абстрактно-логічного методу, аналізу і синтезу, індукції й дедукції, аналогії та порівнянь. З метою діагностики тенденцій розвитку аграрного сектору під впливом COVID-19 і обмежувальних заходів в аналітичних дослідженнях застосовано економіко-статистичні методи (порівняльного аналізу, відносних величин, трендовий тощо).

Результати дослідження. Визначено й систематизовано чинники впливу карантинних заходів, пов’язаних з COVID-19, на аграрний сектор із виділенням десяти груп стимуляторів і дестимуляторів, екзогенного й ендогенного впливу, що дало змогу визначити синергетичний ефект їх взаємодії. Оцінено соціально-економічні наслідки поширення пандемії COVID-19 та обмежувальних заходів на вітчизняний аграрний сектор і продовольчу безпеку за напрямками: виробництво аграрної продукції, обсяги реалізації на внутрішньому й зовнішньому ринках, інвестиційна активність, ефективність господарської діяльності, ринок праці сільської місцевості та зайнятість в аграрному секторі.

Елементи наукової новизни. Обґрунтовано теоретико-методологічні положення, науково-методичні й практичні підходи до систематизації чинників впливу карантинних заходів і поширення COVID-19 на аграрний сектор економіки, продовольчу безпеку держави та оцінювання ступеня їх впливу на соціально-економічний розвиток галузі.

Практична значущість. Основні викладені положення і висновки доведено до рівня практичних рекомендацій, впровадження яких надасть можливість обґрунтувати управлінські рішення при розробленні та реалізації дієвої державної політики розвитку й підтримки аграрної сфери, забезпечення адаптивності національних товаровиробників до обмежувальних карантинних заходів в умовах поширення COVID-19. Табл.: 5. Рис.: 1. Бібліогр.: 29.

Ключові слова: аграрний сектор; продовольча безпека; пандемія COVID-19; карантинні заходи; чинники впливу; систематизація.

Ходаківська Ольга Василівна - доктор економічних наук, професор, член-кореспондент НААН, заступник директора з науково-проектної роботи, Національний науковий центр «Інститут аграрної економіки» (03127, м. Київ, вул. Героїв Оборони, 10)

E-mail: iae_zem@ukr.net

ORCID iD <https://orcid.org/0000-0002-3421-8361>

© О. В. Ходаківська, М. І. Пугачов, Н. І. Патика, О. Г. Шпикуляк, О. М. Могильний, Л. Д. Тулуш, 2020

* Підготовлено у рамках проєкту «Оцінювання впливу карантинних заходів, пов’язаних з COVID-19 для аграрного сектору й продовольчої безпеки держави та розроблення алгоритму дій щодо мінімізації негативних наслідків» №2020.01/0313 конкурсу «Наука для безпеки людини та суспільства» за рахунок грантової підтримки Національного фонду досліджень України.

Пугачов Микола Іванович - доктор економічних наук, професор, академік НААН, заступник директора з наукової роботи, Національний науковий центр «Інститут аграрної економіки» (03127, м. Київ, вул. Героїв Оборони, 10)

E-mail: avtor05@ukr.net

ORCID iD <https://orcid.org/0000-0002-7507-5870>

Патика Наталія Іванівна - доктор економічних наук, доцент, провідний науковий співробітник відділу земельних відносин та природокористування, Національний науковий центр «Інститут аграрної економіки» (03127, м. Київ, вул. Героїв Оборони, 10)

E-mail: n_patyka@ukr.net

ORCID iD <https://orcid.org/0000-0003-0062-7631>

Шпикуляк Олександр Григорович - доктор економічних наук, професор, член-кореспондент НААН, учений секретар, Національний науковий центр «Інститут аграрної економіки» (03127, м. Київ, вул. Героїв Оборони, 10)

E-mail: shpykuliak@ukr.net

ORCID iD <https://orcid.org/0000-0001-5257-5517>

Могильний Олексій Миколайович - доктор економічних наук, професор, головний науковий співробітник відділу організації наукових досліджень та інноваційного розвитку, Національний науковий центр «Інститут аграрної економіки» (03127, м. Київ, вул. Героїв Оборони, 10)

E-mail: o.mogilnyi@gmail.com

ORCID iD <https://orcid.org/0000-0002-9802-1701>

Тулуш Леонід Дмитрович - кандидат економічних наук, старший науковий співробітник, завідувач відділу фінансово-кредитної та податкової політики, Національний науковий центр «Інститут аграрної економіки» (03127, м. Київ, вул. Героїв Оборони, 10)

E-mail: tulush@ukr.net

ORCID iD <https://orcid.org/0000-0002-3922-5245>

Постановка проблеми. З огляду на природно-ресурсні, соціально-економічні, культурні та історичні умови аграрний сектор України традиційно належить до базової галузі національної економіки. Вона забезпечує населення харчовими продуктами, формує продовольчу безпеку та продовольчу незалежність країни. За останніми даними, внесок сільського господарства у ВВП становить понад 10%, у загальну структуру експорту товарів - 28,4%, а з урахуванням переробної промисловості - майже 40%. Частка населення, зайнятого в галузі у пореформений період, тримається на рівні 18%. Нині аграрний сектор України не лише спромігся стабілізувати внутрішній ринок та гарантувати належний рівень продовольчої безпеки держави, а й перетворився по суті на провідного генератора експортних товарних потоків, забезпечує значні валютні та інвестиційні надходження для розширеного відтворення національної економіки, успішно долає перешкоди в умовах поглибленої і всеосяжної зони вільної торгівлі з Євросоюзом та інтегрується у світове господарство на правах рівноправного й стратегічного партнера.

Однак унаслідок негативного впливу пандемічних обмежень через поширення інфекційного захворювання COVID-19 відбувається спад світової економіки, що спричинило появу реальних ризиків та загроз розвитку аграрного сектору. Визначення цих ризиків і загроз, їх систематизація, оцінювання впливу чинників COVID-19 та запровадження у відповідь карантинних заходів є комплексною проблемою соціально-економічної полі-

тики, що потребує такого ж спектра регуляторних зусиль і ресурсів на її розв'язання. Це дозволить сформуванню сучасний потенціал адаптаційної стійкості господарюючих суб'єктів до викликів і загроз непередбачуваного раніше характеру.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Незважаючи на те, що пандемія COVID-19 досить нове явище за масштабністю впливу на всі сфери життєдіяльності суспільства, проте його дослідження вже стало мейнстрімом для багатьох науковців, як іноземних, так і вітчизняних. Спостерігається багатоманітність підходів до здійснення наукового пошуку. Так, V. Y. Fan, D. T. Jamison та L. H. Summers (2018) проаналізували пандемічний ризик та оцінили можливі щорічні втрати доходу [18]. Крім цього S. Varga (2020), використовуючи стандартну макроекономічну модель, продемонстрував, що спалах COVID-19 може істотно зруйнувати глобальні ланцюги поставок [14]. Пандемія COVID-19 спричиняє прями й непрямі втрати доданої вартості [18], а також виявляє значний негативний вплив на економічну активність [14]. Оцінку впливу пандемії COVID-19 на продовольчу безпеку та потенційні кризи здійснив J. E. Hobbs (2020) [21]. Вплив спалаху COVID-19 на експорт фруктів і овочів вивчали P. Joshi, U. Kulkarni, S. Munje, S. Kulkarni (2019) [24] і запропонували стратегії поведінки фермерів після збору врожаю.

Як зазначають F. Vatavali, Z. Gareiou, F. Kehagia, E. Zervas (2020), пандемія COVID-19 у цілому негативно позначилася на по-

вськденному житті, змінила усталені практики взаємодії у соціумі та вплинула на світосприйняття глобальних проблем людства й емоції всіх категорій населення. Зокрема, під час дослідження виявлено, що найбільш поширеними станами були стрес і страх. Результатом обмежувальних заходів, зумовлених пандемією, стали фінансовий спад, зростання безробіття і бідності та перехід на гнучкі (атипові) форми праці [28]. На підставі аналізу літературних джерел і власних спостережень Н. Тагі (2020) з колегами виокремили такі наслідки поширення пандемії COVID-19 і карантинних заходів на економіку: скасування замовлень від брендів та роздрібних торговців; скорочення або згортання виробництва і робочих місць через невиконання контрактів; несвоєчасні відвантаження та непослідовність доставки товарів і послуг; дефіцит працівників з експлуатації, технічного обслуговування та нагляду за устаткуванням; понаднормована кількість запасів на складах через скасування замовлення або зменшення його обсягів; спад обсягів міжнародної торгівлі тощо [25]. Автори дослідження «Перспективи товарних ринків: вплив COVID-19», проведеного представниками Світового банку, звертають увагу на зміну кон'юнктури аграрного ринку [15].

У своєму аналітичному дослідженні Д. Заха разом із колегами виділили дві групи чинників, що впливають на економіку України внаслідок поширення пандемії COVID-19: внутрішні, такі як закриття магазинів, ресторанів, призупинення міжнародних і національних польотів, руху потягів тощо; а також зовнішні: зниження попиту на експорт товарів та послуг, скорочення грошових переказів [4]. Низку факторів, що призвели до змін внутрішнього попиту і впливу зовнішніх шоків, пов'язаних з поширенням пандемії COVID-19 та запровадженнями обмежувальними заходами, визначає й В. Мовчан [12].

На думку Ю. Терещенко, визначальними чинниками негативного впливу поширення пандемії COVID-19 на вітчизняний агробізнес і харчову промисловість стануть обмеження та розриви в ланцюгах логістики, особливо щодо зовнішньоторговельного обороту (експорт/імпорт), зміни структури споживчого попиту на продовольство, спад обсягів міжнародної торгівлі та дефіцит робочої сили, посилення заходів із біозахисту (призводить до збільшення витрат через запровадження

жорсткіших заходів перевірки та дотримання інших протоколів з біобезпеки) [11].

Загалом дослідники [1-6, 11-13] відзначають, що ситуація, яка склалася внаслідок карантинних обмежень, містить загрози, пов'язані з погіршенням рівня продовольчої безпеки України, руйнуванням передусім мікро- і малого аграрного підприємництва, загостренням соціальної напруженості та тінізацією ринку агропродукції. В інтегральній взаємодії це обмежує інституційні можливості протиепідемічного контролю за виробничими процесами, провокує спекулятивний сплеск цін на продовольство у торговельних мережах, стимулює її імпорт, у тому числі шляхом несанкціонованого завезення на митну територію України.

Численні публікації науковців спрямовані й на інші, не менш важливі, аспекти вивчення впливу COVID-19 та карантинних заходів на економіку окремих країн, регіонів, галузей, господарюючих суб'єктів, соціальну сферу, добробут населення тощо [16, 17, 19, 20, 22, 23, 26, 27, 29]. Однак, незважаючи на значні напрацювання вчених й рекомендації урядам, проблеми наукового обґрунтування підходів до визначення чинників впливу поширення пандемії COVID-19 і карантинних заходів на аграрний сектор економіки, на продовольчу безпеку держави, на добробут сільських домогосподарств, ринок праці сільської місцевості, їх систематизацію та оцінювання ступеня їх впливу на макроекономічні показники досліджені недостатньо.

Мета статті - систематизувати чинники впливу карантинних заходів, пов'язаних із COVID-19, на аграрний сектор та продовольчу безпеку держави й оцінити їх соціально-економічні наслідки.

Методологія дослідження. Теоретичні положення дослідження базуються на працях зарубіжних і вітчизняних науковців, які обґрунтовують залежність аграрного сектору й рівня продовольчої безпеки від макро- і мікроекономічних чинників та досліджують їх галузеві й регіональні особливості. За методологічну основу дослідження слугували: системний підхід до вивчення досліджуваних явищ і процесів та діалектичний метод пізнання, які дозволять комплексно розглянути процеси, пов'язані з впливом пандемії COVID-19 і карантинних обмежувальних заходів на аграрний сектор економіки, агропродовольчі ринки та продовольчу безпеку

країни. При узагальненні теоретичних і методичних аспектів дослідження використано прийоми абстрактно-логічного методу, аналізу і синтезу, індукції й дедукції, аналогій та порівнянь. З метою діагностики тенденцій розвитку аграрного сектору, динаміки експорту вітчизняної продукції в аналітичних дослідженнях застосовано економіко-статистичні методи (порівняльного аналізу, відносних величин, трендовий, індексний аналіз тощо). При проведенні дослідження й формуванні висновків та рекомендацій за його результатами використовували статистичні дані Державної служби статистики України, Міністерства розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства України, бази даних ННЦ «Інститут аграрної економіки»; нормативно-правові акти держави; наукові публікації; інформація Інтернет-ресурсів; дані Продовольчої та сільськогосподарської організації ООН, Світового банку та інші джерела.

Виклад основних результатів дослідження. В Україні офіційно перший зареєстрований випадок захворювання на COVID-19 стався 3 березня 2020 р., а вже з 12 березня 2020 р. були запроваджені карантинні заходи. Вони включали обмеження на переміщення громадян, зупинку руху громадського транспорту, закриття продовольчих і непродовольчих ринків, ресторанів, кав'ярень, інших закладів громадського харчування, переведення працівників на віддалений режим роботи та звільнення тощо.

Діяльність сільськогосподарських підприємств та підприємств харчової промисловості згідно з Постановою Кабінету Міністрів України від 11 березня 2020 р. № 211 «Про запобігання поширенню на території України гострої респіраторної хвороби COVID-19, спричиненої коронавірусом SARS-CoV-2» (зі змінами і доповненнями) під час карантину не припинялася. Обмежень на експорт аграрної продукції (крім гречки) та імпорту товарів виробничого призначення для сільськогосподарських товаровиробників, а також щодо переміщення вантажів і працівників також не передбачалося. Тому, з огляду на це, галузь нібито зазнає менших виробничих втрат від запровадження карантинних заходів та поширення COVID-19, порівняно з іншими секторами національної економіки.

Проте все ж існують певні ризики, які зумовлюють скорочення обсягів виробництва й реалізації сільськогосподарської продук-

ції, зростання витрат товаровиробників, зниження їхніх доходів, що в кінцевому підсумку призведе до погіршення умов їх операційної діяльності. Зокрема це: обмежувальні заходи щодо реалізації продукції, на переміщення вантажів, закриття місцевих роздрібних та оптових продовольчих ринків, примусове усунування від роботи інфікованих працівників або працівників, які контактували з інфікованими, зміна споживчих настроїв і структури споживчого кошика, різке падіння платоспроможного попиту, скорочення обсягів виробництва у постачальників засобів виробництва для сільського господарства, зростання цін на ресурси й сировину, волатильність курсу національної валюти і доходів експортерів тощо.

У разі підтвердження ризику перенесення вірусу тваринами згідно із Законом України від 25 червня 1992 р. № 2498-XII «Про ветеринарну медицину» (зі змінами і доповненнями) можуть бути запроваджені додаткові заходи безпеки. Зокрема, такі як: ізоляція інфікованих тварин; закриття потужностей (об'єктів), де виявлено хворобу; заборона переміщення за межі інфікованих потужностей (об'єктів) будь-яких товарів, засобів догляду за тваринами, супутніх об'єктів та гною; примусовий масовий забій тварин; обмеження на переміщення осіб, які були в контакті з інфікованими тваринами та тваринами, щодо яких є підозра на захворювання, або з супутніми продуктами чи гноем від тварин тощо.

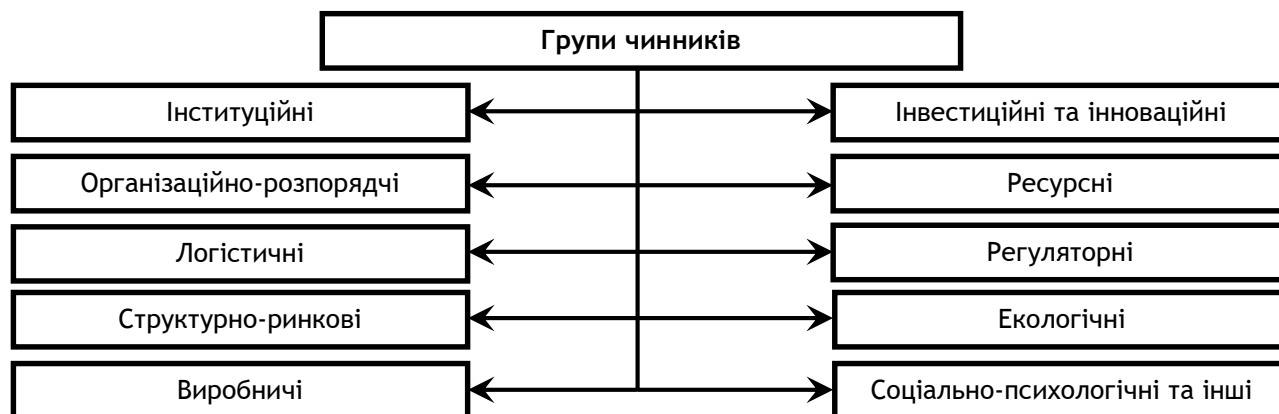
Отже, зважаючи на теперішню ситуацію, можна бути впевненим, що технологічні й організаційні зміни в аграрному виробництві відбуватимуться, і вони неминучі. Аграрний сектор України, як один із визначальних у продукуванні ВВП, значною мірою виступає сировинно-експортною галуззю, тому залежить від зовнішньоекономічної кон'юнктури ринкового попиту, на який вплинули зміни глобального характеру - обмеження торгових трансакцій між державами тощо. Тобто в умовах пандемії, а це по суті і є форс-мажорні обставини, проявляється величезна кількість непередбачених раніше чинників, які нівелюють позитивні результати агропромислового сектору як драйвера національної економіки останніх 10 років. Ситуація ускладнюється тим, що аграрні підприємства перебувають на початку маркетингового ланцюга, а отже й несуть переважний обсяг

непередбачених витрат і зазнають значних бізнесових ризиків.

Визначальні чинники впливу. Підприємницькій діяльності в агропродовольчому секторі притаманні певні особливості, порівняно, наприклад, зі сферою обслуговування населення. Зокрема, дистанційна складова виконання робіт у сільському господарстві практично виключена. Тут технологічно не-

можливо уникнути безпосереднього контакту людини із засобами виробництва й тваринами для забезпечення процесу виробництва.

За результатами аналізу літературних джерел та власних досліджень встановлено, що чинники впливу поширення пандемії COVID-19 та пов'язаних з нею обмежувальних заходів доцільно класифікувати на десять груп, які узагальнено представлено на рисунку.

Класифікація чинників впливу поширення пандемії COVID-19 та пов'язаних з нею обмежувальних заходів на аграрний сектор України

Джерело: Сформовано авторами.

Прояв окремих груп чинників, систематизованих у процесі дослідження, виявляється у наступному:

- інституційні - визначаються міжнародними, загальнодержавними, регіональними і місцевими обмеженнями, уведеними відповідними законодавчими та нормативно-правовими актами на їх виконання;

- організаційно-розпорядчі - зупинкою транспорту, закриттям ринків, магазинів, блокуванням в'їзду-виїзду з міст, населених пунктів сільської місцевості тощо. Максимально актуалізується потреба у самозабезпеченні домогосподарств продовольством і питною водою, засобами особистої гігієни, особливо на селі;

- логістичні - блокуванням (обмеженням) звичних ланцюгів поставок ресурсів та збуту продукції як локальних, так і міжнародних (затримка доставки, зростання витрат на доставку);

- структурно-ринкові - негативними трендами щодо кон'юнктури внутрішніх, регіональних і світових ринків; спекулятивним підвищенням внутрішніх цін, зниженням цін світових; падінням платоспроможного попиту населення, зміною структури споживчого кошика на товари масового вжитку;

- виробничі - зменшенням обсягів виробництва та погіршенням якості продукції че-

рез можливе недотримання технологій, розрив логістичних ланцюгів, перебої з постачанням матеріально-технічних ресурсів і послуг для сільського господарства;

- інвестиційні та інноваційні - скороченням обсягу інвестицій, як валового нагромадження основних фондів, так і зміною запасів оборотних капіталів; а відтак - призупинкою впровадження новітніх технологій і модернізації виробництва, переробки, зберігання, пакування та реалізації продукції;

- ресурсні - ризиком щодо постачання ресурсів унаслідок розірвання внутрішніх і міжнародних ланцюгів створення доданої вартості, нестачі кваліфікованих робітників з експлуатації, технічного обслуговування та нагляду (через захворювання на COVID-19, перебування на карантині, самоізоляції), а також дефіцитом матеріальних, фінансових та інших ресурсів для ведення сільського господарства і реалізації його порівняльних та конкурентних переваг за ціною і якістю;

- регуляторні - рівнем державної підтримки вітчизняних товаровиробників і найманих працівників, поширенням практики застосування захисних і протекціоністичних механізмів в умовах запровадження обмежувальних заходів;

- екологічні - посиленням заходів із біозахисту, відповідністю продукції національ-

ного виробництва екологічним вимогам та вимогам безпеки на внутрішньому і світовому ринках;

– соціально-психологічні та інші чинники – самообмеженням у соціальному, господарському та іншому контактуванні людей (споживачів) задля захисту від поширення COVID-19 тощо.

Сукупність означених чинників може проявлятися з різною інтенсивністю та деструктивністю впливу на господарюючих суб'єктів, доходи сільських домогосподарств, ринок праці й зайнятості населення залежно від жорсткості обмежувальних заходів та їх тривалості.

Зовнішньоекономічна діяльність. Результати проведених досліджень також показали, що на аграрний сектор впливають чинники як стимулюючого, так і дестабілізуючого характеру. У свою чергу, в кожній з

цих груп варто виділити фактори ендогенного та екзогенного впливу.

Зокрема, погіршення міжнародної торгівлі, порушення міжнародної логістики, зниження попиту на сільськогосподарську продукцію та продукти її переробки країнами-імпортерами призвели до зниження експорту агропродовольчої продукції національних товаровиробників. Крім того, весною-літом 2020 р. відбулося безпрецедентне зниження вартості нафти на світових ринках, що мало результатом різке зменшення імпорту, в тому числі й агропродовольчої продукції країнами-експортерами вуглеводнів. Серед таких країн є великі імпортери української сільськогосподарської продукції та продуктів харчування, наприклад Єгипет, ОАЕ та інші. Це стало додатковим чинником щодо зниження обсягів експорту (табл. 1).

1. Зовнішня торгівля України агропродовольчою продукцією, січень-вересень 2020 р.

Код і назва товарів згідно з УКТЗЕД	Експорт		Імпорт	
	млн дол. США	до січня-вересня 2019 р., %	млн дол. США	до січня-вересня 2019 р., %
Усього	35017,8	94,4	37962,1	85,7
Із них:				
I. Живі тварини; продукти тваринного походження	864,4	90,2	864,7	119,3
01 живі тварини	36,5	92,0	59,9	109,6
02 м'ясо та їстівні субпродукти	488,1	89,9	116,2	100,5
04 молоко та молочні продукти, яйця птиці; натуральний мед	300,7	86,0	226,0	210,4
II. Продукти рослинного походження	8279,3	91,8	1404,6	115,0
07 овочі	122,2	91,8	211,8	153,2
08 їстівні плоди та горіхи	158,0	91,9	485,0	123,7
10 зернові культури	6758,8	98,9	142,9	101,5
11 продукція борошномельно-круп'яної промисловості	120,0	80,7	23,6	98,3
12 насіння і плоди олійних рослин	1064,3	63,6	308,9	96,4
III. Жири та олії тваринного або рослинного походження	4011,0	120,4	194,7	104,3
IV. Готові харчові продукти	2322,7	99,9	2017,7	114,1
16 продукти з м'яса, риби	14,3	91,2	109,2	131,0
17 цукор і кондитерські вироби з цукру	175,9	86,3	50,1	101,4
18 какао та продукти з нього	139,2	98,0	256,5	118,4
19 готові продукти із зерна	217,9	113,9	169,0	127,7
20 продукти переробки овочів	107,4	80,9	145,3	110,5
21 різні харчові продукти	119,8	113,1	342,2	110,0
22 алкогольні і безалкогольні напої та оцет	157,6	103,0	386,8	110,3
23 залишки і відходи харчової промисловості	1069,6	98,7	202,9	121,7
24 тютюн і промислові замітники тютюну	321,0	108,4	355,8	108,9

Джерело: Розраховано авторами на основі даних Державної служби статистики України [10].

Український експорт в січні-вересні 2020 р. за всіма товарними позиціями сільськогосподарської продукції зазнав спаду порів-

няно з аналогічним періодом 2019 р. Зокрема, обсяги експорту продукції тваринництва скоротилися на 9,8%, продукції рослинництва

- на 8,2%. Дещо краща ситуація з експортом харчових продуктів. Так, реалізація жирів та олії навіть зросла на 20,4%, однак спостерігається падіння експорту м'ясних продуктів, цукру, кондитерських виробів, а також продуктів переробки овочів.

Звісно, не можна достеменно стверджувати, що погіршення зовнішньої торгівлі агропродовольчою продукцією пов'язано виключно з поширенням пандемії COVID-19 та введенням відповідних обмежувальних заходів. Загалом 2020 рік виявився складним для виробників сільськогосподарської продукції через украї несприятливі погодні умови, а саме - малосніжну зиму, холодну й бездощову весну. Це, у свою чергу, уповільнило період вегетації сільськогосподарських рослин, змусило аграріїв навіть двічі пересівати окремі культури на значних площах. Як наслідок, змістилися оптимальні періоди збиран-

ня врожаю на пізніші несприятливі строки. Отже, підсумки господарського року невтішні: небувала посуха призвела до зниження врожайності, а в окремих регіонах України до повної втрати врожаю і значних збитків для підприємств, зростання заборгованості із заробітної плати перед працівниками та селянами за оренду земельних ділянок.

Макроекономічні показники. Запровадження карантинних заходів стало значимим фактором впливу на розвиток аграрного підприємництва та на ефективність господарювання. Зауважимо, що інституційна формалізація цього чинника відбулася у березні 2020 р. й у різносторонніх трансформаціях передбачається до кінця цього року з прогнозованим застосуванням обмежень в наступному. Це отримало продовження у формуванні вигід і витрат господарської діяльності (табл. 2, 3).

2. Макроекономічна результативність господарської діяльності в аграрному секторі економіки України

Показник	2020 р.		2019 р.	
	січень-червень	січень-вересень	січень-червень	січень-вересень
Випуск галузі сільське, лісове та рибне господарство у фактичних цінах, млн грн	55001	н. д.	63297	227730
До 2019 року, %	86,9	н. д.	х	х
Індекси фізичного обсягу продукції сільського господарства, реалізованої підприємствами ¹ , %				
продукція сільського господарства - всього	94,3	90,4	123	121,1
продукція рослинництва	92,9	88,3	127,7	126,4
продукція тваринництва	99,4	99,8	109,3	101,9
Індекси цін продукції сільського господарства, реалізованої підприємствами ¹ , %				
продукція сільського господарства - всього	100,3	107,4	98,1	95
продукція рослинництва	100,3	109	98,5	94,2
продукція тваринництва	100	100,6	96,4	97,8
Сукупний індекс витрат на виробництво сільськогосподарської продукції ¹ , %				
продукція сільського господарства - всього	93,8	95,9	104	101,8
продукція рослинництва	92,1	93,8	103,9	101,9
продукція тваринництва	96	98	103,8	101,2

¹ До відповідного періоду попереднього року.

Джерело: Розраховано авторами на основі даних Державної служби статистики України [10].

3. Прибутковість та ефективність діяльності великих і середніх підприємств у сільському, лісовому та рибному господарстві в Україні

Показник	2020 р.			2019 р.		
	січень-березень	січень-червень	січень-вересень	січень-березень	січень-червень	січень-вересень
Чистий прибуток (збиток) великих та середніх підприємств, млн грн	-156,4	-188,4	н.д	6,6	-61	-77,9
Кількість прибуткових підприємств, %	58,6	64,3	н.д	50	55,2	50
Фінансовий результат підприємств, що отримали прибуток, млн грн	249	191,1	н.д	151,1	137	254

Фінансовий результат підприємств, що одержали збиток, млн грн	-405,4	-379,5	н.д	-144,5	-198	-331,9
Рентабельність операційної діяльності, %	-2,6	-0,3	н.д	5,7	3,1	2,3
Рентабельність всієї діяльності, %	-5,6	-3,7	н.д	0,3	-1,3	-0,9

Джерело: Розраховано авторами на основі даних Державної служби статистики України [10].

Проведений аналіз засвідчує, що поступальний розвиток сільського господарства України протягом 2020 р. у зв'язку з карантинними обмеженнями демонструє структурні, економічні, фінансові та навіть соціальні результати низхідного характеру (див. табл. 2, 3). Показники діяльності за аналізований період 2020 р. порівняно із 2019 р. погіршилися, хоча слід ураховувати також несприятливості природних умов, про що йшлося раніше.

Вважаємо, що найбільших фінансових й іміджевих втрат зазнали мікро-, малі та середні за розмірами аграрних активів фермери, які зорієнтовані на виробництво нішевої продукції. Як показує досвід функціонування сільського господарства України, майже половину продукції (45,6% у 2019 р.) виробляють особисті селянські господарства (ОСГ) та малі виробники (44,1% продукції рослинництва і 51,0% продукції тваринництва у 2019 р.). Однак зорієнтовані ці продукти здебільшого на внутрішнього споживача, якого вони в цілому задовольняють за позиціями «ціна - якість» і реалізуються на міс-

цевих продовольчих ринках, у закладах громадського харчування (ресторанах, кафе) тощо. Весною та влітку 2020 р. у зв'язку з введенням обмежувальних заходів у відповідь на поширення Covid-19, практично в усіх регіонах України були закриті роздрібні й оптові ринки, заклади громадського харчування, що є основними каналами збуту продукції, особливо плодоовочевої, зелені та м'ясо-молочної зазначеними категоріями виробників. Оскільки це припало на період збору ранніх овочів і зелені, то фактично відбулося витіснення продукції українських товаровиробників із внутрішнього ринку імпортними поставками. Фермери зазнали значних збитків, а держава не запропонувала для них відповідних компенсацій.

Під впливом поширення пандемії COVID-19 та запровадження карантинних заходів найбільшого падіння зазнали інвестиції в аграрний сектор. При цьому скоротилися дві компоненти - і валове нагромадження основного капіталу, і зміна запасів матеріальних оборотних коштів (табл. 4).

4. Капітальні інвестиції¹ підприємств в аграрному секторі

Галузь	Січень-березень 2020 р.		Січень-червень 2020 р.		Січень-вересень 2020 р.	
	млн грн	до 2019 ¹ , %	млн грн	до 2019 ¹ , %	млн грн	до 2019 ¹ , %
Сільське, лісове та рибне господарство	7066,4	64,4	14538,4	61,5	25018,9	64,9
Виробництво харчових продуктів, напоїв і тютюнових виробів	5165,0	80,2	9887,8	70,0	14577,4	71,0

¹ До відповідного періоду 2019 р.

Джерело: Розраховано авторами на основі даних Державної служби статистики України [10].

Так, у сільському господарстві за січень-вересень 2020 р. капітальні інвестиції скоротилися на 35,1% порівняно з аналогічним періодом 2019 р. і становили 25,0 млрд грн. У харчовій промисловості відбуваються подібні процеси - обсяги інвестицій знизилися на 29% до відповідного періоду попереднього року (див. табл. 4). Обмежувальні заходи зумовили вичікувальну позицію стратегічних інвесторів, особливо стосовно середнього й великого бізнесу. За експертними оцінками,

спостерігається невпевненість внутрішніх і зовнішніх інвесторів, що вже вклали значні кошти в аграрний сектор України, в подальшому співробітництві. Більшість зайняла вичікувальну позицію.

Зайнятість населення в аграрному секторі та державні адаптаційні заходи. Поширення пандемії COVID-19 та запровадження карантинних заходів спричинило зниження рівня зайнятості у сільському господарстві, хоч і в прихованих масштабах,

порівняно з іншими галузями національної економіки. Зокрема, на 1 жовтня 2020 р. (за 9 міс. поточного року) в Державній службі зайнятості було зареєстровано як безробітні 33 032 особи, що на 23,4% вище аналогічного періоду 2019 р. Зростання безробіття відбулося практично в усіх регіонах країни. Кризова ситуація призвела до скорочення попиту на робочу силу. В сільському господарстві за 9 місяців 2020 р. кількість вакансій через вивільнення сезонних робітників у цілому по країні скоротилася на 39,6%. В окремих об-

ластях (Київська, Львівська, Тернопільська, Донецька, Закарпатська та Херсонська) попит на робочу силу зменшився ще суттєвіше – на понад 50% [9].

Незважаючи на те, що протягом січня-вересня 2020 р. кількість штатних працівників у сільському господарстві зростала, проте порівняно з аналогічним періодом 2019 р. відбулося зниження на 7,7 в. п. Подібна ситуація із зайнятістю й у харчовій промисловості (табл. 5), хоча тут зниження відбулося повільнішими темпами (2,2 в. п.).

5. Зайнятість та оплата праці підприємств у аграрному секторі

Галузь	Січень-червень 2020 р.				Січень-вересень 2020 р.			
	Середня кількість штатних працівників, тис. осіб		Середня заробітна плата на одного працівника, тис. грн		Середня кількість штатних працівників, тис. осіб		Середня заробітна плата на одного працівника, тис. грн	
	тис. осіб	% до 2019 ¹	тис. грн	% до 2019 ¹	тис. осіб	% до 2019 ¹	тис. грн	% до 2019 ¹
Сільське, лісове та рибне господарство	400,9	92,2	9128	109,8	411,0	92,3	9493	109,2
Виробництво харчових продуктів, напоїв і тютюнових виробів	286,5	97,8	10432	110,6	286,3	97,8	10568	108,0

¹ До відповідного періоду 2019 р.

Джерело: Розраховано авторами на основі даних Державної служби статистики України [10].

Оскільки у сільському господарстві економічний процес відтворення виробництва тісно переплітається з природними (біологічними) процесами, то обмежувальні заходи, уведені центральними чи місцевими органами влади, у відповідь на поширення пандемії COVID-19, особливо згубно впливають на продуктивну зайнятість селян, бюджети сільських домогосподарств, стан соціальної сфери села.

Уряд нашої держави намагається пом'якшити зовнішній тиск на бізнес та домогосподарства за рахунок надання деяких пільг і знижок, а також часткової компенсації заробітної плати і відшкодування ЄСВ для роботодавців. Разом із тим цього недостатньо для підтримки життєдіяльності мікро-, малого і середнього бізнесу в Україні.

До чинників, які у цій кризовій ситуації покликані деякою мірою знівелювати ризики та відшкодувати втрати сільськогосподарських товаровиробників, доцільно віднести такі:

– *Економія при сплаті земельного податку та орендної плати за земельні ділянки.*

У Законі України від 17 березня 2020 р. № 533-IX «Про внесення змін до По-

даткового кодексу України та інших законів України щодо підтримки платників податків на період здійснення заходів, спрямованих на запобігання виникнення і поширення коронавірусної хвороби (COVID-19)» [7] передбачено звільнення сільгосптоваровиробників від плати за землю (земельний податок і орендна плата) на період з 1 березня по 30 квітня 2020 р. за ділянки, що перебувають у власності або користуванні, у тому числі на умовах оренди, фізичних або юридичних осіб, та використовуються ними в господарській діяльності. За даними Міністерства розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства України, у 2020 р. надходження від сплати земельного податку за землі сільськогосподарського призначення державної власності очікувалися на рівні 1,16 млрд грн, а надходження від річної орендної плати за землі сільськогосподарського призначення державної власності – 1,75 млрд грн. За чинним Законом сільськогосподарські товаровиробники зможуть зекономити кошти в розмірі 485,0 млн грн за рахунок використання земель сільськогосподарського призначення державної власності без відповідної плати.

– *Економія при сплаті єдиного соціального внеску.*

Згідно із Законом України [7] за періоди з 1 по 31 березня та з 1 по 30 квітня 2020 р. тимчасово звільняються від нарахування, обчислення та сплати єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування члени фермерських господарств, якщо вони не належать до осіб, які підлягають страхуванню на інших підставах. А це економія в сумі 2078,12 грн для кожного члена фермерського господарства.

– *Зниження цін на добрива.*

Індекс цін на добрива, за даними Світового банку, в першому кварталі 2020 р. впав на 4,5%. Основною причиною такого зниження стало падіння цін на калійні та азотні добрива внаслідок зниження попиту. Ціни на фосфатні добрива навпаки зросли, коли спалах пандемії COVID-19 у Китаї загальмував виробництво та порушив ланцюги поставок. Прогнозується, що у річному обчисленні індекс знизиться на 9,9%, оскільки глобальна пропозиція добрив залишається високою. Цей прогноз Світового банку включає як ризики тривалих перебоїв у постачанні, а також повільніше, ніж очікувалося, відновлення попиту. Враховуючи, що Україна щороку імпортує 3,4-4,6 млн т мінеральних добрив, із них, зокрема, 1,3-1,7 млн т азотних, 0,09-0,18 млн т калійних, 1,7-2,7 млн т комплексних добрив, а також 0,03-0,15 млн т фосфорних, то зниження цін на них сприятиме економії витрат сільгоспвиробників та, як підсумок, здешевленню продукції, у вирощуванні якої використовуються добрива.

В узагальненому контексті оцінювання соціально-економічних наслідків боротьби з поширенням коронавірусної пандемії слід виділити: спад економічної активності; зниження мобільності робочої сили разом із падінням доходів від зайнятості і, як наслідок, купівельної спроможності домогосподарств; внесення коректив у організацію весняно-польових робіт та кампанії зі збору врожаю; переорієнтація на внутрішній ринок і внутрішньодержавні канали реалізації продукції, які у свою чергу зумовлять зниження рівня дохідності; зменшення попиту на робочу силу і звуження потенціалу щодо відкриття нових робочих місць; часткове закриття доступу до експортних каналів реалізації через обмежений попит з боку транснаціональних операторів на світовому ринку агропродовольства; зниження світових

цін на продукцію традиційного сировинного експорту з України; нестача обігових коштів у сільськогосподарських підприємств для закупівлі новітніх техніки і технологій, особливо за умови активного впровадження технологій цифровізації як засобу дистанціювання людей - учасників господарського процесу (по можливості); перенасичення сировинних ринків для виробництва біологічних видів енергії, наприклад, біоетанолу, на продукування якого спрямовувалася значна частина кукурудзи - світовим експортером її виступає Україна; різка зміна очікувань аграрних підприємців щодо перспективи розвитку їх ділової активності; структурні зміни у формуванні попиту на сільськогосподарську продукцію і продовольство; порушення ланцюгів товарного обміну тощо.

Продовольча безпека. Пандемія COVID-19 створює значні виклики й загрози нормальної життєдіяльності суспільству в масштабах, яких не спостерігалось за життя майже трьох поколінь громадян України. Економічні потрясіння, спричинені пандемією, загрожують як економічному, так і фізичному доступу до харчування і це може призвести до ризиків у сфері продовольчої безпеки багатьох країн світу. Основними детермінантами забезпечення продовольчої безпеки держави є формування належної платоспроможності населення (за рахунок створення умов для конкурентного розвитку економіки, підвищення доходів громадян, інституціоналізації мікро- і малого підприємства) та достатньої пропозиції агропродовольчої продукції (сприяння виробництву національним аграрним сектором продовольства і сировини в достатніх обсягах та імпортозаміщенню продовольством українського походження тощо). Як зазначалося вище, поширення COVID-19 та запровадження карантинних заходів призвело до зменшення доходів громадян та значно ускладнило підприємницьку діяльність. Оскільки економічна діяльність сповільнюється в усіх галузях економіки, очікується високий рівень безробіття, втрата доходів та зростання витрат на продовольство, що ускладнить доступ до харчових продуктів для домогосподарств, які навіть за українськими критеріями знаходяться за межею бідності. Адже, всупереч логіці ринку, ціни на соціально значущі продукти почали зростати у той же час, коли у людей знизилися доходи. Окрім погіршення продовольчої безпеки в цілому,

також очікується погіршення якості структури раціону харчування для найменш забезпечених верств населення, оскільки продукти з вищою харчовою цінністю, як правило, знаходяться в дорожчому ціновому сегменті [27].

Доцільно стверджувати, що сукупність згаданих чинників та інтенсивність їх впливу становлять передумову появи проблем розвитку аграрного сектору, ритмічного надходження продукції на агропродовольчі ринки та забезпечення продовольчої безпеки. Порушення у сфері постачання сировини, матеріалів і послуг для аграрного сектору призводять до зниження обсягів виробництва та погіршення якості продукції, що, у свою чергу, зменшує кількість сільськогосподарської продукції, яка надходить на переробні підприємства харчової промисловості і, таким чином, загрожує виконанню зобов'язань за контрактами із постачання продукції кінцевим споживачам як вітчизняним, так і іноземним. Слушно наголосити, що цей взаємозв'язок за своїм характером синергетичний: посилення чи послаблення такої організаційно-економічної взаємодії призводить до зміни інтенсивності прояву кризових явищ в аграрному секторі та на агропродовольчих ринках - від мінімального до максимально можливого рівня.

Держава, яка за самим визначенням є соціальною, в цих критичних для суспільства умовах має не просто сприяти, а гарантовано забезпечувати підтримку розвитку аграрного сектору економіки системними регуляторними заходами. Зокрема, стимулювати масову підприємницьку активність, удосконалювати транспортну та логістичну інфраструктуру, розробляти превентивні заходи з метою уникнення зовнішніх шоків чи мінімізації їх негативного впливу, трансформації для підвищення адаптаційного потенціалу конкурентного функціонування сільськогосподарської галузі й економіки в цілому.

Висновки. За підсумками проведеного дослідження щодо виокремлення чинників карантинних заходів і поширення пандемії COVID-19 та оцінювання їх впливу на аграрний сектор і продовольчу безпеку держави в цілому варто зробити наступні висновки.

1. Найзначимішими деструктивними чинниками впливу карантинних заходів і поширення COVID-19 на аграрний сектор є: збої в роботі логістичної інфраструктури та розриви в постачальницько-збутових ланцюгах,

особливо за міжнародними контрактами (експорт/імпорт), зміни споживчого попиту на продовольство, погіршення міжнародної торгівлі та дефіцит робочої сили, подорожчання вхідних ресурсів, відтік інвестицій, посилення заходів із біозахисту, розширення спектра неформальних (тіньових) товарно-грошових потоків тощо. До основних адаптаційних стимуляторів належать: державна підтримка, зниження облікової ставки НБУ, здешевлення окремих вхідних ресурсів (пальне, добрива), зменшення законного імпорту, зростання попиту на базові продукти з боку країн-імпортерів. Важливо зважувати на те, що за інституційною природою чинники поділяються на екзо- та ендогенні, звідси слід враховувати їхній вплив на аграрний сектор під час вироблення політичних рішень і цільових державно-регуляторних механізмів, спрямованих на пом'якшення ризиків та мінімізації їх негативного впливу на суб'єктів господарювання і населення, а по можливості трансформація викликів у конкурентні переваги на зовнішніх агропродовольчих ринках.

2. У ситуації з поширенням пандемії COVID-19 та запровадження карантинних заходів визначальний вплив на стійкість параметрів національної продовольчої безпеки здійснюють зниження доходів населення й порушення принципу еквівалентності товарообмінних операцій у зовнішньоекономічних відносинах унаслідок значного посилення протекціонізму розвинених країн своїм виробникам і споживачам продовольства та непередбачуваність поведінки суб'єктів логістичної сфери, що включає в себе: а) виробництво, споживання, переробку і зберігання, транспортування та збут товарів; б) переоцінка процесів глобалізації агропродовольчих ринків, зокрема зведення все нових технічних, протиепідемічних і митних бар'єрів для захисту внутрішніх ринків; в) пандемія - це глобальна проблема, але локальні інституційні й ресурсні можливості щодо її подолання неоднакові. Особливо вразливі до COVID-19 бідні країни, із зовнішнім управлінням і корумпованими й некомпетентними чиновниками, депресивні регіони та соціально вразливі верстви населення.

3. Взаємозв'язок між чинниками впливу карантинних заходів і поширення COVID-19 на аграрний сектор, агропродовольчі ринки та продовольчу безпеку держави за своїм

характером є синергетичним: посилення чи послаблення згаданої взаємодії породжує зміни інтенсивності прояву кризових явищ в аграрному секторі та на агропродовольчих ринках - від мінімального до максимально можливого рівня: порушення у сфері постачання сировини і матеріалів призводять до зниження обсягів виробництва й погіршення якості продукції, що у свою чергу зменшує кількість сільськогосподарської продукції, яка надходить на переробні підприємства харчової промисловості і таким чином загрожує виконанню зобов'язань з постачання продукції як вітчизняним, так і закордонним контрагентам.

Список бібліографічних посилань

1. *Базиліук Я. Б., Гейко Т. Ю.* Організаційні механізми зниження загроз економічній безпеці у зв'язку із запровадженням заходів щодо запобігання поширенню на території України захворювань на Covid-19. Київ : НІСД, 2020. 5 с.
2. Вплив COVID-19 на економіку і суспільство - постпандемічний розвиток : консенсус-прогноз. Міністерство розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства України. 2020. № 52. 41 с. URL : <https://www.me.gov.ua/Documents/Detail?lang=uk-UA&id=63a21de0-ad56-4954-bb93-1ec3d335802e&title=VipuskvplyvCovid19-NaEkononimikulSuspilstvoPostpandemichniiRozvitok-Konsensusprognoz-lipen2020>.
3. Вплив COVID-19 та карантинних обмежень на економіку України : кабінетне дослідження. Громадська організація «Центр прикладних досліджень», Представництво Фонду Конрада Аденауера в Україні. Липень 2020. 56 с.
4. Економічний вплив пандемії Covid-19 на Україну : аналітичне дослідження / Заха Д., Мовчан В., Кравчук В., Кірхнер Р., Полушкін Г. *Berlin Economics*, 2020. 21 с. URL : https://rpr.org.ua/wp-content/uploads/2020/05/GET_UKR_PS_01_2020_ua.pdf.
5. *Кириленко І. Г.* Куди прийшла, людино розумна? *Вісник НАН України*. 2020. № 11. С. 3-15. <https://doi.org/10.15407/visn2020.11.003/>.
6. *Мамчур В. А., Ірклієнко І. С.* Економічні оцінки впливу Covid-19 на розвиток фермерських господарств. *Економіка АПК*. 2020. № 6. С. 68-80.
7. Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законів України щодо підтримки платників податків на період здійснення заходів, спрямованих на запобігання виникнення і поширення коронавірусної хвороби (COVID-19) : Закон України від 17 березня 2020 р. № 533-IX. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/533-20#Text>.
8. Програма стимулювання економіки для подолання наслідків Covid-19: «Економічне відновлення» : інформаційно-аналітичні матеріали. Додаток до Державної програми стимулювання економіки для подолання негативних наслідків, спричинених обмежувальними заходами щодо запобігання виникненню і поширенню коронавірусної хвороби (Covid-19) на 2020-2022 роки. Кабінет Міністрів України, 2020. 88 с. URL : <https://www.kmu.gov.ua/news/programa-stimulyuvannya-ekonomiki-dlya-podolannya-naslidkiv-covid-19-ekonomichne-vidnovlennya>.
9. Статистична інформація. Державна служба зайнятості України. URL : <https://www.dcz.gov.ua/publikaciya/2-dani-shchodo-kilkosti-zareyestrovanyh-bezrobotnyh-ta-kilkosti-zareyestrovanyh-vakansiy>.
10. Статистична інформація. Державна служба статистики України. URL : http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/oper_new.html.

Перспективними напрямками подальших наукових розвідок у цьому руслі слід вказати розроблення теоретико-методологічних засад (обґрунтування оптимального інструментарію цілісного державного механізму регулювання досліджуваної сфери, здійснення моніторингу ефективності скерованих бюджетних ресурсів та виокремлення найбільш інформативних індикаторів впливу поширення COVID-19 і обмежувальних карантинних заходів на розвиток аграрного сектору України та гарантування продовольчої безпеки держави.

References

1. Bazyliuk, Ya.B. and Heiko, T.Yu. (2020), Orhanizatsiini mekhanizmy znyzhennia zahroz ekonomichnii bezpetsi u zviazku iz zaprovadzhenniam zakhodiv shchodo zapobihannia poshyrenniu na terytorii Ukrainy zakhvoriuvan na Covid-19 [Organizational mechanisms to reduce threats to economic security in connection with the introduction of measures to prevent the spread of Covid-19 in Ukraine]. *Natsionalnyi instytut stratehichnykh doslidzhen*, Kyiv, Ukraine [In Ukrainian].
2. Vplyv COVID-19 na ekonomiku i suspilstvo - postpandemichnyi rozvytok: konsensus-prohnoz [Impact of COVID-19 on the economy and society - post-pandemic development: consensus forecast]. (2020). *Ministerstvo rozvytku ekonomiky, torhivli ta silskoho hospodarstva Ukrainy*. Retrieved from: <https://www.me.gov.ua/Documents/Detail?lang=uk-UA&id=63a21de0-ad56-4954-bb93-1ec3d335802e&title=VipuskvplyvCovid19-NaEkononimikulSuspilstvoPostpandemichniiRozvitok-Konsensusprognoz-lipen2020> [In Ukrainian].
3. Vplyv COVID-19 ta karantynnykh obmezhen na ekonomiku Ukrainy: kabinetne doslidzhennia [The impact of COVID-19 and quarantine restrictions on the economy of Ukraine: a case study]. (2020). *Hromadska orhanizatsiia «Tsentr prykladnykh doslidzhen»*, Predstavnytstvo Fondu Konrada Adenauera v Ukraini. Lypen [In Ukrainian].
4. Zakha, D., Movchan, V., Kravchuk, V., Kirchner, R. & Polushkin, H. (2020). *Ekonomichnyi vplyv pandemii Covid-19 na Ukrainu: analitychne doslidzhennia* [Economic impact of the Covid-19 pandemic on Ukraine: an analytical study]. *Berlin Economics*. Retrieved from: https://rpr.org.ua/wp-content/uploads/2020/05/GET_UKR_PS_01_2020_ua.pdf [In Ukrainian].
5. Kyrylenko, I.H. (2020). *Kudy pryishla, liudyno rozumna? [Where did you come, homo sapiens?]*. *Visnyk NAN Ukrainy*, 11, pp. 3-15 [In Ukrainian]. doi: 10.15407/visn2020.11.003.
6. Mamchur, V.A. & Irkliienko, I.S. (2020). *Ekonomichni otsinky vplyvu Covid-19 na rozvytok fermerskykh hospodarstv [Economic assessments of the impact of Covid-19 on farm development]*. *Ekonomika APK*, 6, pp. 68-80 [In Ukrainian]. doi:10.32317/2221-1055.202006068.
7. *Pro vnesennia zmin do Podatkovoho kodeksu Ukrainy ta inshykh zakoniv Ukrainy shchodo pidtrymky platnykiv podatkiv na period zdiisnennia zakhodiv, spriamovanykh na zapobihannia vynyknennia i poshyrennia koronavirusnoi khvoroby (COVID-19): Zakon Ukrainy vid 17 bereznia 2020 r. # 533-IX* [About modification of some legislative acts of Ukraine directed on prevention of emergence and distribution of a coronavirus disease (COVID-19): Law of Ukraine from March 17, 2020 No. 533-IX]. (2020), Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/533-20#Text> [In Ukrainian].

11. Терещенко Ю. COVID-19: Вплив на харчову промисловість та агробізнес. *KPMG*. 8 квітня, 2020 р. URL : <https://home.kpmg/ua/uk/home/media/press-releases/2020/04/vplyv-na-kharchovu-promyslovist.html>.
12. Україна може нагодувати не лише себе, а й частину світу. Про міжнародну торгівлю та падіння економіки України в часи пандемії : інтерв'ю з Веронікою Мовчан. Громадське радіо. Травень, 2020. URL : <https://voxukraine.org/uk/ukrayina-mozhe-nagoduvati-ne-lishe-sebe-a-j-chastinu-svitu-interv-yu-z-veronikoyu-movchan/>.
13. Україна після коронакризи : шлях одужання : наук. доп. / [Я. А. Жаліло (кер. авт. кол.), Я. Б. Базилюк, С. В. Ковалівська, О. О. Коломієць та ін.] ; Національний інститут стратегічних досліджень. Київ : НІСД, 2020. 304 с.
14. Barua S. Understanding Coronanomics: The Economic Implications of the Coronavirus (COVID-19) Pandemic. *SSRN Electron. J.* 2020. <https://doi.org/10.2139/ssrn.3566477>.
15. Commodity Markets Outlook: Implications of COVID-19 for Commodities. A World Bank Group Report. April 2020. 89 p.
16. Donthu N., Gustafsson A. Effects of COVID-19 on Business and Research. *J. Bus. Res.* 2020. № 117. P. 284-289. <https://doi.org/10.1016/j.jbusres.2020.06.008>.
17. Elleby C., Dominguez I. P., Adenauer M., Genovese G. Impacts of the COVID-19 Pandemic on the Global Agricultural Markets. *Environ. Resour. Econ.* 2020. № 76. P. 1067-1079. <https://doi.org/10.1007/s10640-020-00473-6>.
18. Fan V. Y., Jamison D. T., Summers L. H. Pandemic Risk: How Large Are the Expected Losses? *Bull. World Health Organ.* 2018. № 96. C. 129-134. <https://doi.org/10.2471/BLT.17.199588>.
19. Farmers and agribusinesses at risk under COVID-19: What role for blended finance funds? Food and Agriculture Organization of the United Nations, July, 2020. 11 p. URL : <http://www.fao.org/3/ca9753en/CA9753EN.pdf>.
20. Headey D., Ruel M. The COVID-19 nutrition crisis: What to expect and how to protect. International Food Policy Research Institute, 2020. URL : <https://www.ifpri.org/blog/covid-19-nutrition-crisis-what-expect-and-how-protect>.
21. Hobbs J. E. Food Supply Chains during the COVID-19 Pandemic. *Can. J. Agric. Econ. Can. D'agroeconomie.* 2020. № 68. C. 171-176. <https://doi.org/10.1111/cjag.12237>.
22. Impact of COVID-19 on agriculture, food systems and rural livelihoods in Eastern Africa: Policy and programmatic options. Food and Agriculture Organization of the United Nations, July, 2020. 9 p. URL : <http://www.fao.org/3/cb0552en/CB0552EN.pdf>.
23. Impacts of coronavirus on food security and nutrition in Asia and the Pacific: building more resilient food systems. Food and Agriculture Organization of the United Nations. July, 2020. 9 p. URL : <http://www.fao.org/3/ca9473en/CA9473EN.pdf>.
24. Joshi P., Kulkarni U., Munje S., Kulkarni S. Impact of Covid-19 Pandemic on Indian Fruits and Vegetables Export, Post-harvest Management Supply Chain and Future Strategies. *AgricINTERNATIONAL.* 2019. № 6. C. 4. <https://doi.org/10.5958/2454-8634.2019.00015.9>.
25. Taqi H. M. M., Ahmed H. N., Paul S., Garshasbi M., Ali S. M., Kabir G., Paul S. K. Strategies to Manage the Impacts of the COVID-19 Pandemic in the Supply Chain: Implications for Improving Economic and Social Sustainability. *Sustainability.* 2020. № 12 (22), 9483. 26 p. URL : <https://www.mdpi.com/2071-1050/12/22/9483>. <https://doi.org/10.3390/su12229483>.
26. The impact of COVID-19 on food security and nutrition: policy brief: Food and Agriculture Organization of the United Nations, June, 2020. 23 p. URL : https://www.un.org/sites/un2.un.org/files/sg_policy_brief_on_covid_impact_on_food_sec_urity.pdf
27. The State of Agricultural Commodity Markets 2020. Agricultural markets and sustainable development: Global value chains, smallholder farmers and digital innovations : Report / FAO flagships. Food and Agriculture Organization of the United Nations. 2020. 164 p. URL: <http://www.fao.org/3/cb0665en/CB0665EN.pdf>.
28. Vatavali F., Gareiou Z., Kehagia F., Zervas E. Impact of COVID-19 on Urban Everyday Life in Greece. Perceptions, Experiences and Practices of the Active Population. *Sustainability.* 2020. № 12 (22). 9410. 17 p. URL : <https://www.mdpi.com/2071-1050/12/22/9410>. <https://doi.org/10.3390/su12229410>.
8. Prohrama stymulivannia ekonomiky dlia podolannia naslidkiv Covid-19: «Ekonomiche vidnovlennia»: informatsiino-analitychni materialy. Dodatok do Derzhavnoi prohramy stymulivannia ekonomiky dlia podolannia nehatyvnykh naslidkiv, sprychynenykh obmezhuvalnymy zakhodamy shchodo zapobihannia vynyknenniu i poshyrenniu koronavirusnoi khvoroby (Covid-19) na 2020-2022 roky [Economic stimulus program to overcome the consequences of Covid-19: "Economic Recovery": information and analytical materials. Addendum to the State Program of Economic Stimulation to overcome the negative effects caused by restrictive measures to prevent the occurrence and spread of coronavirus disease (Covid-19) for 2020-2022]. (2020). Kabinet Ministriv Ukrainy, Cabinet of Ministers of Ukraine, Retrieved from: <https://www.kmu.gov.ua/news/programa-stimulivannya-ekonomiki-dlya-podolannya-naslidkiv-covid-19-ekonomichne-vidnovlennya> [In Ukrainian].
9. Statystychna informatsiia. Derzhavna sluzhba zainiatiosti Ukrainy [The official site of State Employment Center]. (2020), Retrieved from: <https://www.dcz.gov.ua/publikaciya/2-danishchodo-kilkosti-zareyestrovanyh-bezrobotnyh-ta-kilkosti-zareyestrovanyh-vakansiy> [In Ukrainian].
10. Statystychna informatsiia. Derzhavna sluzhba statystyky Ukrainy [Statistical information. The official site of State Statistics Service of Ukraine]. (2020), Retrieved from: http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/oper_new.html [In Ukrainian].
11. Tereshchenko, Yu. (2020). COVID-19: Vplyv na kharchovu promyslovist ta ahrobiznes [COVID-19: Impact on the food industry and agribusiness]. *KPMG*. Retrieved from: <https://home.kpmg/ua/uk/home/media/press-releases/2020/04/vplyv-na-kharchovu-promyslovist.html> [In Ukrainian].
12. Ukraina mozhe nahoduvaty ne lyshe sebe, a y chastynu svitu. Pro mizhnarodnu torhivliu ta padinnia ekonomiky Ukrainy v chasy pandemii: interv'iu z Veronikoiu Movchan. Hromadske radio [Ukraine can feed not only itself but also a part of the world. On international trade and the decline of Ukraine's economy during the pandemic: an interview with Veronica Movchan]. (2020). Hromadske radio. Retrieved from: <https://voxukraine.org/uk/ukrayina-mozhe-nagoduvati-ne-lishe-sebe-a-j-chastinu-svitu-interv-yu-z-veronikoyu-movchan/> [In Ukrainian].
13. Zhalilo, Ia.A., Bazyluk, Ya.B., Kovalivska, S.V., Kolomiiets, O.O., et al. (2020), Ukraina pislia koronakryzy : shliakh oduzhannia : nauk. dop. [Ukraine after the coronary crisis: the path to recovery: a scientific report]. Ia.A. Zhalilo (Ed.). Natsionalnyi instytut stratehichnykh doslidzhen, Kyiv, Ukraine [In Ukrainian].
14. Barua, S. (2020). Understanding Coronanomics: The Economic Implications of the Coronavirus (COVID-19) Pandemic. *SSRN Electron. J.* [In English]. doi:10.2139/ssrn.3566477.
15. Commodity Markets Outlook: Implications of COVID-19 for Commodities (2020). A World Bank Group Report [In English].
16. Donthu, N. & Gustafsson, A. (2020). Effects of COVID-19 on Business and Research. *J. Bus. Res.*, vol. 117, pp. 284-289 [In English]. doi:10.1016/j.jbusres.2020.06.008.
17. Elleby, C., Dominguez, I.P., Adenauer, M. & Genovese, G. (2020). Impacts of the COVID-19 Pandemic on the Global Agricultural Markets. *Environ. Resour. Econ.*, vol. 76, pp. 1067-1079 [In English]. doi:10.1007/s10640-020-00473-6.
18. Fan, V.Y., Jamison, D.T. & Summers, L.H. (2018). Pandemic Risk: How Large Are the Expected Losses? *Bull. World Health Organ*, vol. 96, pp. 129-134 [In English]. doi:10.2471/BLT.17.199588.
19. Farmers and agribusinesses at risk under COVID-19: What role for blended finance funds? (2020). Food and Agriculture Organization of the United Nations. Retrieved from: <http://www.fao.org/3/ca9753en/CA9753EN.pdf> [In English].
20. Headey, D. & Ruel, M. (2020), The COVID-19 nutrition crisis: What to expect and how to protect. *International Food Policy Research Institute*. Retrieved from: <https://www.ifpri.org/blog/covid-19-nutrition-crisis-what-expect-and-how-protect> [In English].
21. Hobbs, J.E. (2020), Food Supply Chains during the COVID-19 Pandemic. *Can. J. Agric. Econ. Can. D'agroeconomie*, vol. 68, pp. 171-176 [In English]. doi:10.1111/cjag.12237.

29. Zhang Y., Diao X., Chen K. Z., Robinson S., Fan S. Impact of COVID-19 on China's Macroeconomy and Agri-Food System – An Economy-Wide Multiplier Model Analysis. *China Agric. Econ. Rev.* 2020. № 12. P. 387- 407. <https://doi.org/10.1108/CAER-04-2020-0063>.

22. Impact of COVID-19 on agriculture, food systems and rural livelihoods in Eastern Africa: Policy and programmatic options. (2020). Food and Agriculture Organization of the United Nations. Retrieved from: <http://www.fao.org/3/cb0552en/CB0552EN.pdf> [In English].

23. Impacts of coronavirus on food security and nutrition in Asia and the Pacific: building more resilient food systems (2020). Food and Agriculture Organization of the United Nations. Retrieved from: <http://www.fao.org/3/ca9473en/CA9473EN.pdf> [In English].

24. Joshi, P., Kulkarni, U., Munje, S. & Kulkarni, S. (2019). Impact of Covid-19 Pandemic on Indian Fruits and Vegetables Export, Postharvest Management Supply Chain and Future Strategies. *AgricINTERNATIONAL*, vol. 6, p. 4 [In English]. doi:10.5958/2454-8634.2019.00015.9.

25. Taqi, H. M. M., Ahmed, H.N., Paul, S., Garshasbi, M., Ali, S.M., Kabir, G., & Paul, S.K. (2020), Strategies to Manage the Impacts of the COVID-19 Pandemic in the Supply Chain: Implications for Improving Economic and Social Sustainability. *Sustainability*, vol. 12 (22), 9483. 26 p. [In English]. doi:10.3390/su12229483.

26. The impact of COVID-19 on food security and nutrition: policy brief (2020). Food and Agriculture Organization of the United Nations. Retrieved from: https://www.un.org/sites/un2.un.org/files/sg_policy_brief_on_covid_impact_on_food_security.pdf [In English].

27. The State of Agricultural Commodity Markets 2020. Agricultural markets and sustainable development: Global value chains, smallholder farmers and digital innovations (2020). Report / FAO flagships. Food and Agriculture Organization of the United Nations. Retrieved from: <http://www.fao.org/3/cb0665en/CB0665EN.pdf> [In English].

28. Vatavali, F, Gareiou, Z, Kehagia, F. & Zervas, E. (2020), Impact of COVID-19 on Urban Everyday Life in Greece. Perceptions, Experiences and Practices of the Active Population. *Sustainability*, vol. 12 (22), 9410. 17 p. [In English]. doi:10.3390/su12229410.

29. Zhang, Y., Diao, X., Chen, K. Z., Robinson, S. & Fan, S. (2020), Impact of COVID-19 on China's Macroeconomy and Agri-Food System - An Economy-Wide Multiplier Model Analysis. *China Agric. Econ. Rev.*, vol. 12, pp. 387- 407 [In English]. doi:10.1108/CAER-04-2020-0063.

Khodakivska O. V., Pugachov M. I., Patyka N. I., Shpykuliak O. H., Mohylnyi O. M., Tulush L. D. Impact of COVID-19 on the agrarian sector and country's food security

The purpose of the article is to systematize the impact factors of quarantine measures related to COVID-19 on the agrarian sector and food security and assess their socio-economic consequences.

Research methods. The methodological basis of the research is a systematic approach to the study of the studied phenomena and processes and dialectical method of cognition, that which allow to comprehensively consider the processes, related to the impact of the COVID-19 pandemic and quarantine restrictive measures on the agrarian sector and food security of the country. When generalizing the theoretical and methodological aspects of the study, systematizing the factors of impact, the techniques of the abstract-logical method, analysis and synthesis, induction and deduction, analogy and comparison were used. In order to assess the trends in the development of the agrarian sector in analytical studies, economic and statistical methods were used (comparative analysis, relative values, trend analysis etc.).

Research results. The impact factors of quarantine measures related to COVID-19 pandemic on the agrarian sector with the selection of ten groups of stimulants and disincentives, exogenous and endogenous effects have been identified and systematized. This made it possible to determine the synergistic effect of their interaction. The socio-economic consequences of the spread of the COVID-19 pandemic and restrictive measures on the domestic agrarian sector and food security were assessed in the following areas: production of agri-food products, its sales in domestic and foreign markets, investments, efficiency of economic activity, rural labor market, employment in the agrarian sector.

Scientific novelty. Theoretical and methodological provisions, scientific-methodical and practical approaches to systematization of impact factors of quarantine measures and the spread of COVID-19 pandemic on agrarian sector, food security and assessing the degree of their influence on the socio-economic development of the industry are substantiated.

Practical significance. The principal thesis and conclusions set out in the article have been brought to the level of practical recommendations, the implementation of which will allow to substantiate management decisions in the implementation of effective state policy for the development and support of the agrarian sector, ensuring the adaptability of national producers to restrictive quarantine measures in the context of COVID-19 pandemic spread. *Tabl.: 5. Figs.: 1. Refs.: 29.*

Keywords: agrarian sector; food security; pandemic COVID-19; quarantine measures; factors of impact; systematization.

Khodakivska Olga Vasylivna - doctor of economic sciences, professor, corresponding member of NAAS, deputy director on scientific and project work, National Scientific Centre "Institute of Agrarian Economics" (10, Heroiv Oborony St., Kyiv, 03127)

E-mail: iae_zem@ukr.net

ORCID iD <https://orcid.org/0000-0002-3421-8361>

Pugachov Mykola Ivanovich - doctor of economic sciences, professor, academician of NAAS, deputy director on scientific work, National Scientific Centre "Institute of Agrarian Economics" (10, Heroiv Oborony St., Kyiv, 03127)

E-mail: avtor05@ukr.net

ORCID iD <https://orcid.org/0000-0002-7507-5870>

Patyka Nataliia Ivanivna - doctor of economic sciences, associate professor (docent), leading research fellow of the department of land relations and environmental management, National Scientific Centre "Institute of Agrarian Economics" (10, Heroiv Oborony St., Kyiv, 03127)

E-mail: n_patyka@ukr.net

ORCID iD <https://orcid.org/0000-0003-0062-7631>

Shpykuliak Oleksandr Hryhorovych - doctor of economic sciences, professor, corresponding member of NAAS, academic secretary, National Scientific Centre "Institute of Agrarian Economics" (10, Heroiv Oborony St., Kyiv, 03127)

E-mail: shpykuliak@ukr.net

ORCID iD <https://orcid.org/0000-0001-5257-5517>

Mohylnyi Oleksii Mykolaiovych - doctor of economic sciences, professor, chief research fellow of the department of organization of scientific research and innovation development, National Scientific Centre "Institute of Agrarian Economics" (10, Heroiv Oborony St., Kyiv, 03127)

E-mail: o.mogilnyi@gmail.com

ORCID iD <https://orcid.org/0000-0002-9802-1701>

Tulush Leonid Dmytrovych - candidate of economic sciences, senior research fellow, head of the department of financial-credit and tax policy, National Scientific Centre "Institute of Agrarian Economics" (10, Heroiv Oborony St., Kyiv, 03127)

E-mail: tulush@ukr.net

ORCID iD <https://orcid.org/0000-0002-3922-5245>

Ходаковская О. В., Пугачёв Н. И., Патыка Н. И., Шпыкуляк А. Г., Могильный А. Н., Тулуш Л. Д. Влияние COVID-19 на аграрный сектор и продовольственную безопасность государства

Цель статьи - систематизировать факторы влияния карантинных мероприятий, связанных с COVID-19, на аграрный сектор и продовольственную безопасность государства и оценить их социально-экономические последствия.

Методика исследования. Методологической основой исследования послужили: системный подход к изучению исследуемых явлений и процессов и диалектический метод познания, которые позволяют комплексно рассмотреть процессы, связанные с влиянием пандемии COVID-19 и карантинных ограничительных мер на аграрный сектор экономики и продовольственную безопасность страны. При обобщении теоретических и методических аспектов исследования, систематизации факторов влияния использованы приемы абстрактно-логического метода, анализа и синтеза, индукции и дедукции, аналогии и сравнений. С целью диагностики тенденций развития аграрного сектора под влиянием COVID-19 и ограничительных мер в аналитических исследованиях применены экономико-статистические методы (сравнительного анализа, относительных величин, трендовый, индексный анализ и др.).

Результаты исследования. Определены и систематизированы факторы влияния карантинных мероприятий, связанных с COVID-19, на аграрный сектор с выделением десяти групп стимуляторов и дестимуляторов, экзогенного и эндогенного воздействия, что дало возможность определять синергетический эффект их взаимодействия. Оценены социально-экономические последствия распространения пандемии COVID-19 и ограничительных мер на отечественный аграрный сектор и продовольственную безопасность по направлениям: производство аграрной продукции, объемы реализации на внутреннем и внешнем рынках, инвестиционная активность, эффективность хозяйственной деятельности, рынок труда сельской местности и занятость в аграрном секторе.

Элементы научной новизны. Обоснованы теоретико-методологические положения, научно-методические и практические подходы к систематизации факторов влияния карантинных мероприятий и распространения COVID-19 на аграрный сектор экономики, продовольственную безопасность государства и оценка степени их влияния на социально-экономическое развитие отрасли.

Практическая значимость. Основные изложенные положения и выводы доведены до уровня практических рекомендаций, внедрение которых даёт возможность обосновать управленческие решения при разработке и реализации действенной государственной политики развития и поддержки аграрной сферы, обеспечения адаптивности национальных товаропроизводителей к ограничительным карантинным мероприятиям в условиях распространения COVID-19. Табл.: 5. Илл.: 1. Библиогр.: 29.

Ключевые слова: аграрный сектор; продовольственная безопасность; пандемия COVID-19; карантинные мероприятия; факторы влияния; систематизация.

Ходаковская Ольга Васильевна - доктор экономических наук, профессор, член-корреспондент НААН, заместитель директора по научно-проектной работе, Национальный научный центр «Институт аграрной экономики» (03127, г. Киев, ул. Героев Обороны, 10)

E-mail: iae_zem@ukr.net

ORCID iD <https://orcid.org/0000-0002-3421-8361>

Пугачёв Николай Иванович - доктор экономических наук, профессор, академик НААН, заместитель директора по научной работе, Национальный научный центр «Институт аграрной экономики» (03127, г. Киев, ул. Героев Обороны, 10)

E-mail: avtor05@ukr.net

ORCID iD <https://orcid.org/0000-0002-7507-5870>

Патыка Наталия Ивановна - доктор экономических наук, доцент, ведущий научный сотрудник отдела земельных отношений и природопользования, Национальный научный центр «Институт аграрной экономики» (03127, г. Киев, ул. Героев Обороны, 10)

E-mail: n_patyka@ukr.net

ORCID iD <https://orcid.org/0000-0003-0062-7631>

Шпикуляк Александр Григорьевич - доктор економічних наук, професор, член-кореспондент НААН, учений секретарь, Національний науковий центр «Інститут аграрної економіки» (03127, г. Київ, ул. Героев Оборони, 10)

E-mail: shpykuliak@ukr.net

ORCID iD <https://orcid.org/0000-0001-5257-5517>

Могильный Алексей Николаевич - доктор економічних наук, професор, головний науковий співробітник відділу організації наукових досліджень і інноваційного розвитку, Національний науковий центр «Інститут аграрної економіки» (03127, г. Київ, ул. Героев Оборони, 10)

E-mail: o.mogilnyi@gmail.com

ORCID iD <https://orcid.org/0000-0002-9802-1701>

Тулуш Леонид Дмитриевич - кандидат економічних наук, старший науковий співробітник, завідувач відділом фінансово-кредитної і податкової політики, Національний науковий центр «Інститут аграрної економіки» (03127, г. Київ, ул. Героев Оборони, 10)

E-mail: tulush@ukr.net

ORCID iD <https://orcid.org/0000-0002-3922-5245>

Стаття надійшла до редакції 16.11.2020 р.

Фахове рецензування: 23.11.2020 р.

Бібліографічний опис для цитування:

Ходаківська О. В., Пугачов М. І., Патица Н. І., Шпикуляк О. Г., Могильний О. М., Тулуш Л. Д. Вплив COVID-19 на аграрний сектор та продовольчу безпеку держави. *Економіка АПК*. 2020. № 12. С. 6 – 21. <https://doi.org/10.32317/2221-1055.202012006>

Khodakivska, O.V., Pugachov, M.I., Patyka, N.I., Shpykuliak, O.H., Mohylnyi, O.M. & Tulush, L.D. (2020). Vplyv COVID-19 na ahrarnyi sektor ta prodovolchu bezpeku derzhavy [Impact of COVID-19 on the agrarian sector and country's food security]. *Ekonomika APK*, 12, pp. 6 – 21 [In Ukrainian]. <https://doi.org/10.32317/2221-1055.202012006>

*** Новини АПК

У гонитві за екологічними стандартами потрібно бути реалістами, або Що чекає українських аграріїв після Green Deal - коментар Ольги Ходаківської онлайн-ресурсу AgroPortal

Заступниця директора Національного наукового центру «Інститут аграрної економіки», член-кореспондент НААН Ольга Ходаківська також погоджується, що наміри щодо заборони неонікотиноїдів викликають низку питань. У деяких країнах ЄС після ухвалення такого рішення збільшилася частка органофосфатів і карбаматів, високіотоксичних для людини, тварин і комах. Карбамати в Україні наразі не використовуються взагалі. Крім того, зросла кількість застосування піретроїдів.

«Світова практика показує, що фермери змушені переходити на препарати старішого покоління. Вони значно токсичніші, вимагають збільшення частоти та кратності проведення обробок», - повідомила вона. Отже, це може боляче вдарити і по екології, і по економіці аграрного виробництва.

За розрахунками науковців Інституту аграрної економіки, сумарні втрати аграрного сектору через недобір урожаю, зниження якості продукції, додаткові витрати на внесення інсектицидів-замінників можуть сягнути 36,8-74,9 млрд грн. Потенційні втрати від недобору урожаю оцінюються в 27,3-64,6 млрд грн.

«Ще один ризик полягає в тому, що за відсутності адекватних механізмів боротьби зі шкідниками ми ризикуємо втратити цілі галузі. Особливо це стосується вирощування сої, соняшнику, ріпаку, цукрових буряків, картоплі», - зазначає Ольга Ходаківська.

Серед можливих екологічних наслідків заборони - збільшення витрат прісної води, викидів CO₂, переущільнення ґрунтів через збільшення кількості проходів сільськогосподарської техніки по полю, зростання чисельності популяцій шкідників.

Приміром, витрати води на обробку посівів інсектицидами збільшаться у діапазоні від 4,9 до 6,8 млн м³. Це, до речі, дорівнює річному споживанню води усією нафтогазовою промисловістю.

Проведений українськими вченими порівняльний аналіз токсичності неонікотиноїдів та інших інсектицидів, якими вони можуть бути замінені, свідчить, що за параметрами гострої токсичності неонікотиноїди виявилися більш безпечними.

До того ж, чіткі докази того, що неонікотиноїдні інсектициди призвели до втрат колоній бджіл у ЄС, США та інших країнах, відсутні.

Джерело: AgroPortal